

INLEIDING

Op de eerste zondag in oktober staan we in het bijzonder stil bij alles wat we als kerk te danken hebben aan het jodendom. Wat mij betreft is het beter om te spreken van het jodendom dan van Israël, om niet de verwarring te krijgen met de huidige staat Israël en wat haar huidige regering in Gaza en de westelijke Jordaanoever aanricht. Tot afschuw van ook heel wat mensen in Israel en joodse mensen elders in de wereld.

Wat hebben wij als kerk te danken aan het jodendom? Om maar het meest voor de hand liggende te noemen: de helft van onze Bijbel. De boeken van Mozes, de profetische geschriften en nog een heel aantal prachtige Bijbelboeken als de Psalmen, Prediker, Hooglied, Job – die onder de verzamelnaam de Geschriften vallen. En aan het jodendom danken wij natuurlijk ook Jezus, een zoon van het joodse volk, die vanuit de joodse traditie van zijn tijd een eigen spoor gekozen heeft.

Onze eerste lezing van vanmorgen is uit die eerste helft van de Bijbel en ik heb gekozen voor een profetisch boek. Want ook het profetische danken wij aan het jodendom en dat profetische hebben we vandaag heel erg nodig. Profeten die in weerbarstige tijden steeds weer wijzen op de weg van liefde, vrede en recht en oproepen tot zelfonderzoek.

Waar het geloof van Israël altijd gedragen werd door de profetische stem – de roep om gerechtigheid, de zorg voor vreemdeling, weduwe en wees, en de kritiek op machthebbers – daar dreigt die stem verloren te gaan zodra het jodendom vereenzelvigd wordt met militaire macht en onderdrukking en vernietiging van het Palestijnse volk met behulp van ultraorthodoxe ideologie. Ook vandaag klinkt gelukkig binnen het jodendom die profetische stem als kritiek op de eigen leiders. Deze stem waarschuwt dat de ultieme uitsluiting van de ander ook een politiek is van zelfvernietiging.

Een profeet dus. Van alle profeten uit de Bijbel is Jona wel de meest wonderlijke: een dwarse, mopperige man die voortdurend in de clinch ligt met zijn opdrachtgever. Er zit ongelooflijk veel humor in dit Bijbelboek en ook dat is iets wat we te danken hebben aan het jodendom, die typische humor, die we ook in het evangelie tegen komen. Jona betekent duif en dat is meteen al een grapje van de schrijver: deze naam bestemt hem tot vredesboodschapper, maar Jona heeft in werkelijkheid veel meer weg van een havik. In het boek Koningen wordt ook melding gemaakt van een profeet die zo heet: Jona zoon van Amittai en daar is hij een nationalistische profeet die de uitbreiding van het noordelijke rijk voorspelt. Amittai betekent *God is trouw*.

Het is met een ondeugende knipoog dat de verteller van het boek Jona juist deze figuur als hoofdpersoon heeft gekozen voor zijn verhaal, dat een uitgesproken anti-nationalistische boodschap heeft en ingaat tegen bepaalde opvattingen van zijn tijd dat het heil gereserveerd was voor het volk Israël alleen. Dit verhaal van Jona gaat daar dwars tegenin. Laten we ernaar gaan luisteren. Eerst horen we een klein stukje uit het eerste hoofdstuk, waarin Jona aan ons wordt voorgesteld. En dan in

het vierde hoofdstuk, dat we in zijn geheel lezen, hoe het afloopt met Jona en zijn missie

OVERDENKING

Het verhaal van Jona begint met de voor het verhaal van een profetenroeping traditionele opening, letterlijk: *En het woord van God kwam tot Jona* en dan volgt zoals dat hoort de opdracht: *Maak je gereed en ga naar Ninevé.*

En ja hoor, zoals je mag verwachten staat er dan *En Jona maakte zich gereed en ging naar...* Ninevé denkt de hoorder dan, maar dan gebeurt er iets vreemds, er staat iets heel anders: *vluchtte naar Tarsis, weg van de Heer.*

Ninevé ligt in het Oosten, Tarsis in het Westen. Tarsis was ongeveer zo ver weg als de mensen zich toen konden voorstellen, er was een enorme zeereis voor nodig om het te bereiken.

Jona gaat dus 180 graden de andere kant op en zo ver als hij kan. De gedrevenheid van deze profeet om te verdwijnen uit Gods gezichtsveld kent geen grenzen.

Maar kan dat wel, kun je als mens verdwijnen uit Gods gezichtsveld?
Is het mogelijk om een plek te vinden waar God je niet meer zou kunnen bereiken?

Dit verhaal gaat ook over die vraag, de vraag naar Gods horizon, naar grenzen, heel letterlijke geografische grenzen, de grenzen tussen Israël en andere volken, en ook de grenzen tussen geloof en ongeloof, de grenzen tussen goed en kwaad. Dat ligt allemaal heel anders dan Jona dacht. Het komische maar tegelijk ook ontroerende van het verhaal van Jona is dat hier een profeet op weg wordt gestuurd om een boodschap te brengen die hij allereerst zelf nog moet leren.

Ik denk dat we maar nauwelijks beseffen hoe bijzonder het is dat in een heilig boek een verhaal wordt opgenomen dat getuigt van verregaande zelfrelativering, met zo'n kritische blik op de eigen traditie, en zoveel humor en dat mensen van buiten de eigen kring het vermogen toekent tot het verstaan van het godsgeheim.

Want in dit verhaal blijkt het niet het heidense Ninevé te zijn, een megapool die gold als poel des verderfs, dat niet wil luisteren naar de stem van God, maar notabene zijn eigen profeet Jona. In het eerste hoofdstuk worden op een subtiele manier heidense zeelieden ten voorbeeld gesteld aan die profeet: zij zijn degenen die blij geven van eerbied voor God, die beginnen te bidden en offers te brengen, en ook blij geven van humaniteit, want ze willen Jona eerst sparen.

Maar Jona zegt dan: gooi mij maar in zee, in een poging om nog verder weg te vluchten van die stem van God. In feite kiest Jona daarmee voor de dood. Maar ook op de bodem van de zee, symbool voor de diepte van het dodenrijk, weet God Jona te vinden, hij diept hem op en redt zijn leven door middel van die grote vis.

En daarna gaat Jona toch naar Ninevé. Maar waar hij Ninevé de ondergang wil aanzeggen brengt hij de mensen juist een kans tot ommekeer. Die ze ook aangrijpen, tot zijn intense ergernis. De koning van Ninevé zegt tot zijn volk: *Laat iedereen anders gaan leven en breken met het onrecht dat hij doet*. En de mensen in Ninevé doen wat Jona niet deed: ze luisteren.

Daarmee geven ze gehoor aan de stem van een God die mensen niet wil overgeven aan de macht van het kwaad. Een God wiens macht verder en dieper reikt dan wat wij mensen voor mogelijk houden, een God die blijft geloven in onze ommekeer en zich niet laat afschrikken door onze hardleersheid en hartvochtigheid. Die oog heeft voor het lijden van onschuldige mensen en ook dat van dieren. Een God die alles in het werk wil stellen om ons mensen de ogen te openen voor zijn weg van ontferming, compassie, vergeving en liefde.

Het is die weg die werd geleerd en bewandeld door de profeten van Israël, die daarin steeds verder gingen. En dat gebeurt tot op de dag van vandaag. Ook nu zijn er moedige mensen in Israël die protesteren tegen wat deze regering doet. Mensen die inzien dat er geen uitweg mogelijk is uit deze verschrikkelijke impasse als daarin de mensenrechten van de ander niet worden erkend en gegarandeerd, mensen rechten die de basis vormen van het joodse geloof en de boodschap van de profeten.

Op die weg van de profeten is Jezus verder gegaan, die weg is door hem doorgetrokken tot het uiterste, een weg die dwars door de dood is heengegaan. Het is die weg van liefde, vrede en recht die ons vandaag als volgelingen van hem opnieuw wordt voorgehouden. Een andere weg is er niet. Wij worden geroepen, elke dag weer, om die weg te leren en te gaan, met vallen en opstaan. We worden geroepen om uit te dragen in onze wereld dat het voor niemand ooit te laat is om om te keren en die weg te kiezen. Dat het mogelijk is om vandaag nog, zoals de mensen in Ninevé werd voorgehouden, anders te gaan leven en met onrecht te breken. Om te beginnen met leven uit het geloof dat ieder leven oneindig kostbaar is in Gods ogen, dat van Palestijnse mensen niet minder dan dat van Joodse mensen, dat van geboren Nederlanders niet minder dan van mensen die hierheen zijn gevlucht, wat voor lelijke dingen mensen ook allemaal beweren, om vol te houden aan die waarheid dat ieder van ons het beeld van God in zich draagt.

Dat wij gaan leren dat in elkaar te herkennen en te beschermen.

Daartoe zegene ons God - de God van Abraham, Izaäk en Jacob, de God van Jezus, die ook onze God wil zijn.